

Мануйлова Н.А.*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПАРАТИВНОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ І СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті йде мова про один з ефективних принципів літературної освіти – принцип компаративності, який дозволяє розкрити загальні закономірності літературного процесу й водночас неповторну своєрідність творів різних народів.

Сучасне життя висуває необхідність творчого підходу до уроку та до всього процесу навчання. Згідно з Концепцією літературної освіти, «вивчення літератури в школі має ґрунтуватися на дидактичних, літературознавчих та методичних принципах, серед яких загальноприйнятими є традиційні, а саме: науковість, історизм, зв'язок навчання і виховання, доступність, спрямованість на розвиток учня, особистісний характер читацької діяльності, шкільний аналіз та інтерпретація твору, взаємодія мистецтва й дійсності в естетичній свідомості учня, комунікативність, репрезентативність, країнознавчий підхід та ін. Разом з тим сучасні досягнення науковців та методистів, досвід практичної роботи вчителів-словесників переконують в ефективності поширення поруч із традиційними й нових принципів літературної освіти» [6, с 1-8].

Серед нових принципів літературної освіти передбачається використання компаративної змістовної лінії, тобто зіставлення етапів, фактів, явищ, особливостей художніх творів української літератури, російської і світової літератури та літератур інших національностей, що проживають в Україні.

Компаративістика як метод вивчення літератури (лат. *comparatio* – порівнюю, фр. *la literature* – літературна компаративістика) складалася впродовж 19 століття. Але її елементи з'явилися в літературно-критичних працях ще в епоху античності. Так, у «Поетиці» Арістотеля (384–322 до н.е.) у підрозділі 26 читаємо про відмінності трагедії від епосу [7, с.201-208].

Значний внесок у порівняльне літературознавство в Україні був зроблений М.Дашкевичем, М.Драгомановим, І.Франком. Принципи літературознавчої компаративістики були сформульовані в монографії Х.Познетта «Порівняльне літературознавство».

Починаючи від М.Бахтіна й В.Біблера, послідовники культурологічного підходу вбачають нову раціональність сучасності в «гуманітарному мисленні», заснованому на ідеї «взаєморозуміння» людини й світу, що здійснюється у «великому діалозі культур» [2].

Методологія компаративного аналізу художнього тексту

* Мануйлова Н.А.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

описана в працях А.Дима, Д.Дюришина, В.Жирмунського, І.Львіна.

Порівняльний метод став не тільки загальноновизнаним, але й одержав статус програмного методу в мовознавстві (порівняльно-історичне мовознавство), літературознавстві (порівняльно-історичне літературознавство), порівняльній міфології та порівняльному вивченні культурології ще в ХІХ сторіччі.

З 1870 р. у Петербурзі була заснована кафедра «загальної літератури» (фактично порівняльно-історичного літературознавства), очолювана О.Веселовським, з 1880-х років – аналогічні кафедри в університетах Москви (М.Стороженко), Києва (М.Дашкевич), Одеси (А.Цеглярів), Варшави (Л.Шепелевич, І.Созонович).

Про можливості компаративістики як шкільної методики аналізу тексту йдеться у працях Д.Наливайка. Питання компаративного аналізу є актуальним напрямом сучасної методики. Серед найбільш вагомих студій – праці Л.Мірошніченко, Т.Нефедової, Н.Волошиної, О.Ніколенко, О.Куцевол, Ж.Клименко, А.Грабовського, В.Бабенко.

Повнішому розкриттю творчих здібностей учнів, формуванню полікультурної компетентності на уроках компаративного аналізу допомагають елементи методичних концепцій Ю.І.Ковбасенка, Є.В.Волощук, О.О.Ісаєвої.

Компаративісти доводять, що жодна національна література не може плідно розвиватися поза спілкуванням з літературами та культурами інших народів. Вони стверджують, що використання історико-функціонального і порівняльного методів дослідження не лише допомагає встановити зв'язки між окремими літературними явищами, а й сприяє глибокому проникненню в ідейно-естетичний зміст кожного із порівнюваних творів. Крім того, це підтверджує тезу про єдність світового літературного процесу [1, с.27-29].

Як відомо, програми із української і світової літератур у старших класах укладені за єдиним хронологічним принципом, тому мають багато спільного. Майже водночас вивчається творчість романтиків, реалістів, модерністів. У середніх класах також у побудові програм можна знайти багато спільного. Все це дає можливість для компаративного аналізу творів. Синхронне вивчення літератур, компаративний аналіз творів українських і зарубіжних письменників дає змогу учням усвідомити цілісність світового літературного процесу і своєрідність української культури в ньому. Але не менш цікаво і корисно зіставляти твори однієї літератури. Порівнювати їх можна за композицією, сюжетом, темою, а також на рівні жанру, на рівні напрямку, течії, за схожістю проблематики, образів та вчинків [3].

Компаративний аналіз – цікавий і неординарний метод. Він забезпечує творчий підхід до викладання літератури.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Використання порівняльного аналізу художніх текстів допомагає реалізувати завдання сучасної літературної освіти, підвищити загальнокультурний рівень розвитку учнів, сформувані в них стійкі уявлення про різноманітність світу, виховувати толерантне відношення до людей інших національностей, віросповідань, стимулює інтелектуальні процеси: образне й абстрактне мислення, асоціативність, фантазію, творчу уяву, а відтак активізує особистісні якості школяра як естетичного суб'єкта, його готовність до творчого сприймання і самостійної оцінки літературних явищ [5]. Проте він вимагає від учителя-словесника багато зусиль: уміння формувати ефективні моделі уроків з використанням інтерактивних методів навчання, засобів художньої культури, розробки дидактичного матеріалу для проведення уроків, відмінне знання програмного матеріалу двох літератур.

Найефективнішим засобом здійснення компаративного аналізу в школі вважається складання порівняльних таблиць, порівняльних діаграм (діаграм Вєнна-відображення областей перекриття елементів), в яких систематизується вся необхідна інформація про компоненти двох порівнюваних елементів.

Найдоцільнішим на уроках компаративного аналізу є використання методів творчого читання, евристичного та дослідницького перекладу; прийомів індивідуального й коментованого читання типологічно близьких текстів, проблемної ситуації, проблемних пізнавальних завдань, пов'язаних з необхідним орієнтуванням учнів у різних художніх системах, порівняння художніх творів, зіставлення твору з його генетичним джерелом, евристичної бесіди, диспуту, діалогу тощо. Саме вони допомагають розкрити творчий потенціал особистості кожного учня, сформувати навички аналітичного мислення, полікультурної компетентності, виховати толерантне ставлення один до одного.

Готуючись до уроку компаративного аналізу, завжди пам'ятаємо про психолого-педагогічні та методичні умови проведення такого уроку, що їх виокремлено О.Куцеволом [4, с 9-14].

– достатній рівень усвідомлення теми та ідеї твору, який вивчається, що стане основою для порівняльного аналізу явищ різнонаціональних літератур;

– актуалізація необхідних для порівняння знань і опора на вміння та навички, набуті учнями на уроках української і світової літератур;

– встановлення зв'язку нового матеріалу з раніше вивченим;

– активне залучення таких прийомів мислення учнів як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення;

– орієнтація школярів на розв'язання проблемних та дослідницьких завдань;

– урахування вікових можливостей пізнавальної діяльності

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

сприйняття;

- оптимальний добір методів, прийомів та форм роботи, які сприяють розвитку розумової діяльності школярів і забезпечують емоційне сприйняття ними художнього твору;
- систематичне порівняння художніх явищ різнонаціональних літератур, а не епізодичне звернення до зіставлення деяких творів.

Цікавим аспектом компаративного аналізу є встановлення типологічної схожості та відмінності, аналогії між подібними літературними явищами української та світової літератур.

Так, доречним є зіставлення творів на історичну тематику. Розглядаючи проблему вибору людини у вирішальній ситуації, порівнюємо два твори І.Франка «Захар Беркут» та М.Гоголя «Тарас Бульба» (метод кейс-стаді). Характеризуючи запорозьких козаків, говорячи про їх відповідальність, мужність, вірність справі, розглядаємо твори А.Чайковського «За сестрою» та М.Гоголя «Тарас Бульба» (творчі презентації).

Розглядаючи тему «перевтілення», доцільно зіставити три твори: М.Хвильового «Я (Романтика)», Ф.Кафки «Перевтілення», Е.Йонеско «Носороги». У цьому випадку доречно скласти таблицю, у якій зазначити наступні аспекти порівняння: час створення, автобіографічний початок, жанр твору, перетворення фізичне чи моральне, кількість героїв, з якими відбулося перетворення, особливості стилю, як закінчився твір і чому саме так, акцент, ідейне спрямування.

Працюючи над художніми особливостями творів, умінням визначати художню деталь у прозовому творі слід порівняти твори Г.Тютюнника «Климко» та А.Чехова «Хамелеон». Прийом гіперболізації можна відшукувати у творах А.Чайковського «За сестрою» та у білинах про Іллю Муромця. Ознаки притчі слід розглядати у порівнянні повісті-притчі Б.Харчука «Планетник» та казки-притчі Сент-Екзюпері «Маленький принц» (діаграма Венна). Ознайомлення з фактами ремінісценції можна провести на прикладах творів М.Зерова «Poor Yorick» та В.Шекспіра «Гамлет» (дослідницька пошукова робота). Символічне значення назв з'ясовуємо на прикладах творів О.Гончара «Собор» та В.Гюго «Собор Паризької Богоматері». Початкове поняття про запозичення можна показати на прикладах байок Л.Глібова «Вовк та ягня» та І.Крилова «Вовк та ягня», а поглибити поняття про запозичення на прикладах історичних творів П.Куліша «Чорна рада» та В.Скотта «Айвенго». Поняття про наслідування доречно провести на прикладах творів І.Котляревського «Енеїда» та Вергілія «Енеїда» або розглядаючи поезії М.Рильського «Пам'ятник» та Горация «До Мельпомени» (складання порівняльної таблиці). Диспут про щастя, істинні і фальшиві цінності доречно провести на прикладах творів

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Б.Лепкого «Цвіт щастя» і Ч.Дікенса «Різдвяна пісня у прозі».

Отже, компаративістика відкриває широкі горизонти до всього процесу навчання і виховання сучасних школярів, розширення їх кругозору, формування цілісного світобачення.

Література:

1. Гордієнко О. Компаративістика як метод вивчення літератури: її становлення і актуальні питання // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 12. – С.27-29.
2. Криворучко О.В. Компаративний аналіз як засіб розвитку полікультурної компетентності учнів на уроках світової літератури. Із досвіду роботи // Режим доступу: <http://www.eltutor.at.ua./id/2/259.doc>
3. Куцевол О.М. Методика уроку компаративного аналізу // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – №10. – С.2-4.
4. Куцевол О.М. Методична творчість учителя літератури – потреба сучасної школи // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – №6. – С. 9-14.
5. Ніколенко О.М. Проблеми аналізу художнього тексту на уроках світової літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – № 3. – С.31-34.
6. Концепція літературної освіти: Наказ МОН від 26.01.2001 №8 // Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/
7. Чанишев А.Н. Аристотель. – 2-е изд доп. – М.: Мысль, 1987. – С.201-208.

Негра Н.А. *

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД ЯК ВИД РОБОТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ АНГЛОМОВНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК

У статті розкривається формування комунікативної компетенції учнів на уроках англійської мови, свідоме й міцне засвоєння ними необхідних умінь та навичок.

На сучасному етапі розвитку суспільства значно зростає культуротворча функція освіти, що повинна із засобу перетворитися на механізм розвитку мовленнєвої культури, формування світогляду учнів. Загальна стратегія навчання англійської мови визначається потребами сучасного суспільства та рівнем розвитку лінгвістичної та психолого-педагогічних наук. В основі цієї стратегії покладено комунікативний підхід: оволодіння іншомовним спілкуванням шляхом формування і розвитку міжкультурної комунікативної компетенції та її складових.

Термін «*комунікація*» означає спілкування, передачу інформації від людини до людини в процесі діяльності. Предметом спілкування є взаємовідносини співрозмовників, мета спілкування – вирішення задач, які пов'язані зі взаємовідносинами,

© **Негра Н.А.**